

Sygn. akt I ACa 691/16

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 31 marca 2017 r.

Sąd Apelacyjny w Białymstoku I Wydział Cywilny

w składzie:

Przewodniczący	:	SSA Beata Wojtasiak
Sędziowie	:	SA Jadwiga Chojnowska SA Irena Ejsmont – Wiszowata (spr.)
Protokolant	:	Izabela Lach

po rozpoznaniu w dniu 31 marca 2017 r. w Białymstoku

na rozprawie

sprawy z powództwa **T. P. i M. P.**

przeciwko **A. P. i Skarbowi Państwa - (...)**

o ustalenie

na skutek apelacji powodów

od wyroku Sądu Okręgowego w Olsztynie

z dnia 10 maja 2016 r. sygn. akt I C 550/14

I. **oddala apelację;**

II. **zasądza od powodów solidarnie na rzecz pozwanego A. P. kwotę 2.500 złotych tytułem zwrotu części kosztów instancji odwoławczej;**

III. **zasądza od powodów solidarnie na rzecz Prokuratorii Generalnej Rzeczypospolitej Polskiej kwotę 2.500 złotych tytułem zwrotu części kosztów instancji odwoławczej.**

(...)

UZASADNIENIE

Powodowie M. P. i T. P. zażądali ustalenia nieważności: wszystkich czynności prawnych dotkniętych bezwzględną nieważnością wskazanych w pozwie z 14 listopada 2013 r. w sprawie I C 707/13 przed Sądem Okręgowym w Olsztynie, które dotyczyły czynności: komorniczych prowadzonych przez komornika sądowego A. P. i Sąd Rejonowy

w Mrągowie w sprawie o sygn. akt II Km 392/00 i II Km 409/00 z nieruchomości nr Kw (...), Kw (...) i Kw (...) i ruchomości prowadzonych z wniosku wierzyciela (Banku Spółdzielczego w M. oddział w P.); a także wszystkich operatów szacunkowych sporządzonych na zlecenie komornika i wykorzystanych w egzekucji w powyższych sprawach komorniczych. Zażądali też zasądzenia na ich rzecz kosztów procesu.

Podnieśli, że powyższe czynności zostały podjęte bezprawnie. Ustalenie ich nieważności zapobiegnie powstawaniu sporu w przyszłości oraz zapewni im ochronę przed Bankiem Spółdzielczym w M..

Pozwani: A. P. oraz Skarb Państwa(...) podnieśli między innymi, że powodowie nie dysponują interesem prawnym do dochodzenia zgłoszonego roszczenia. Zażądali też zasądzenia na ich rzecz kosztów procesu według norm przepisanych.

Wyrokiem z 10 maja 2016 r. Sąd Okręgowy oddalił powództwo (pkt I) oraz zasądził od powodów tytułem zwrotu kosztów procesu 7.217 zł i 7.200 zł odpowiednio na rzecz A. P. (pkt II) oraz Skarbu Państwa (Prokuratorii Generalnej Skarbu Państwa, pkt III).

Oparł powyższe rozstrzygnięcie na następujących ustaleniach faktycznych.

Postępowania egzekucyjne pod sygnaturami II Km 392/00 i II K 409/00, które prowadził Komornik Sądowy A. P., zostały wszczęte na podstawie bankowych tytułów egzekucyjnych wystawionych przez wierzyciela powodów - Banku Spółdzielczego w M. - w związku z brakiem spełniania przez nich świadczeń z umów kredytu z 16 i 28 listopada 2000 r.

W dniu 23 listopada 2011 r. powodowie wnieśli pozew przeciwko Bankowi Spółdzielczemu w M. o pozbawienie w całości wykonalności tytułu wykonawczego w postaci zaopatrzonego w klauzulę wykonalności (postanowienie Sądu Rejonowego w Biskupcu z 26 września 2000 r. w sprawie I Co 154/00/R) bankowego tytułu egzekucyjnego z 11 września 2000 r., który dotyczył umowy z 29 września 1999 r. o kredyt obrotowy nr (...). Ich żądanie prawomocnie oddalono w wyroku Sądu Apelacyjnego w Białymstoku (I ACa 715/12; wyrok Sądu Okręgowego w Olsztynie z 5 czerwca 2012 r. I C 682/11), który nie został wzruszony w trybie nadzwyczajnych środków zaskarżenia (postanowienie Sądu Apelacyjnego w Białymstoku z 21 maja 2014 r. o odrzuceniu skargi o wznowienie postępowania I ACa 83/14).

W dniu 18 marca 2013 r. wnieśli pozew przeciwko Skarbowi Państwa między innymi o zasądzenie 109.938.973 zł tytułem szkody rzeczywistej i utraconych korzyści jaką ponieśli od 7 października 1999 r. do 16 marca 2000 r. wskutek wadliwych decyzji wydanych w Wydziale Ksiąg Wieczystych Sądu Rejonowego w Mrągowie. Powództwo to zostało oddalone (wyrok Sądu Okręgowego w Ostrołęce I C 657/13).

W dniu 14 listopada 2013 r. wnieśli o zasądzenie od pozwanych powyższej kwoty tytułem naprawienia szkody jaką ponieśli od 3 grudnia 1998 r. do 14 listopada 2013 r. wskutek wadliwych decyzji A. P. (komornika sądowego). Powództwo to zostało odrzucone w stosunku do Skarbu Państwa z uwagi na tożsamość podmiotów i roszczeń ze sprawą, którą już wcześniej rozstrzygnięto (postanowienie Sądu Okręgowego w Olsztynie z 6 maja 2014 r. I C 707/13). Oddalił nadto powództwo przeciwko drugiemu z pozwanych (wyrok Sądu Okręgowego w Olsztynie I C 707/13).

W oparciu o powyższe ustalenia Sąd Okręgowy zważył, że podstawą powództwa był art. 189 k.p.c. Przepis ten wymaga, żeby uprawniony dysponował interesem prawnym, to jest obiektywną potrzebą uzyskania wyroku odpowiedniej treści z uwagi na zagrożenie lub rzeczywiste naruszenie sfery prawnej, która nie podlega ochronie w drodze innego środka. Powodowie, mimo że pouczeni ich o możliwości przytaczania okoliczności faktycznych i składania wniosków dowodowych na ich poparcie, nie zdołali wykazać istnienia powyższej przesłanki. Nadto roszczenie o ustalenie nie doprowadzi do: wstrzymania egzekucji, obalenia tytułów egzekucyjnych i wyrównania ewentualnej szkody majątkowej, a większą ochronę prawną mogą im stworzyć powództwa przeciwegzekucyjne i odszkodowawcze.

Sąd wskazał na marginesie, że kwestie ważności czynności organów egzekucyjnych były badane przez Sąd Okręgowy w Olsztynie (sprawy: I C 707/13, I C 331/11) i w O. (I C 657/13).

Powodowie zostali obciążeni kosztami procesu, bowiem przegrali sprawę w całości (art. 98 § 1 i 3 k.p.c.), sam fakt istnienia trudnej sytuacji materialnej nie był wystarczającą podstawą do zastosowania art. 102 k.p.c.

Apelację od całości powyższego wyroku złożyli powodowie. Zarzucili oni:

I. nieważność postępowania z powodu udziału w składzie orzekającym sędziego, który z mocy prawa jest wyłączony, bowiem powództwo dotyczyło Sądu Rejonowego w Mrągowie i Sądu Okręgowego w Olsztynie oraz innych spraw w których Sąd jest pozwany;

II. oddalenie wniosków dowodowych powodów oraz ograniczenie się do dowodów pozwanego;

III. błąd w ustaleniach faktycznych oraz dowolną i jednostronną ocenę zebranych dowodów, a w szczególności:

a) oddalenie wniosku o ustalenie pełnomocnika z urzędu przez co powodowie nie mieli równych szans procesowych z profesjonalnie zastępowanymi pozwanymi,

b) oddalenie wniosku o zażądanie akt: I Co 152/00, I Co 177/00, I Co 153/00, I Co 176/00, I Co 154/00, I Co 108/5, I Co 5/04, II KM 392/00 II i KM 409/00 oraz z ksiąg wieczystych Kw (...), Kw (...), Kw (...),

c) oddalenie wniosku o przesłuchanie świadków,

d) powoływanie się przez Sąd na inne wyroki pomimo braku precedensu w polskim prawie,

e) oddalenie powództwa z powodu braku wykazania interesu prawnego,

f) braku rozpatrzenia pism procesowych z 26 kwietnia 2016 r. z wnioskami dowodowymi,

g) braku rozpatrzenia skargi z dnia 2 maja 2016 r. na odmowę ustanowienia pełnomocnika i na pominięcie wniosków dowodowych,

h) zasądzenie od powodów kosztów sądowych na rzecz pozwanych, pomimo, że powodowie nie będą w stanie uiścić tych kwot, które są nadto zawyżone.

Z tych względów wnieśli o: zmianę wyroku i uwzględnienie powództwa, ewentualnie o jego uchylenie i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania. Zażądali też zasądzenie od pozwanych kosztów procesu za obydwie instancje. Wnieśli też o zażądanie akt spraw wskazanych w zarzutach.

W odpowiedzi na apelację Skarb Państwa – Prokuratoria Generalna Skarbu Państwa wniósł o jej oddalenie i zasądzenie na jego rzecz kosztów procesu według norm przepisanych.

Sąd Apelacyjny zważył co następuje.

Apelacja nie była zasadna.

Na wstępie należało wskazać, iż Sąd II instancji nie uwzględnił wniosku powoda o kolejne odroczenie rozprawy apelacyjnej. Sąd odroczył pierwsze posiedzenie wyznaczone na rozprawę apelacyjną z uwagi na wniosek powoda poparty jego zwolnieniem lekarskim (wniosek k. 322, 323). Powód złożył następnie tożsame żądanie, które dotyczyło drugiego posiedzenia (k. 330, 331). Pouczony został uprzednio, że może być na nim reprezentowany przez żonę (powódkę), którą powinien w tym celu ustanowić swoim pełnomocnikiem (zarządzenie k. 327, dowód doręczenia k. 329 v). Choć podniósł, że również ona będzie przebywać na zwolnieniu lekarskim (k. 330), to jednak twierdzenie to nie zostało w żaden sposób wykazane. Okoliczność, że nie uczestniczył w rozprawie apelacyjnej, nie wypełniła tym samym przesłanek z art. 379 pkt 5 k.p.c. Hipoteza tego przepisu zaktualizowałaby się jedynie wówczas, gdyby wbrew woli powód został całkowicie pozbawiony możliwości podejmowania czynności procesowych zmierzających do ochrony

jego praw (patrz: wyrok SN z dnia 7 lipca 2016 r. I PK 39/16). Tymczasem, jak wskazano, jedynie na skutek własnej decyzji utracił możliwość, żeby zrealizować swoje interesy za pośrednictwem zastępcy procesowego.

W następnej kolejności należało odnieść się do apelacji oraz do najdalej idącego zarzutu, to jest tego który dotyczył nieważności postępowania. Niezależnie od zarzutu strony, Sąd z urzędu nie stwierdził nieważności postępowania. Do zastosowania art. 379 pkt 4 k.p.c. dochodzi jedynie wówczas, gdy w rozpoznaniu sprawy brał udział sędzia wyłączony z mocy ustawy, a więc z przyczyn, które enumeratywnie wymieniono w art. 48 k.p.c. Żadna z nich nie wystąpiła w przeprowadzonym postępowaniu. W ich poczet nie zaliczały się w szczególności okoliczności podniesione w apelacji, bowiem orzekanie sędzięgo w sprawie, w jakiej wcześniej nie uczestniczył (w I i w II instancji), a która jedynie dotyczyła działalności jego sądu lub sądu niższej instancji, mogłyby co najwyżej stanowić podstawę zastosowania art. 49 k.p.c. (wniosek oparty o ten przepis został prawomocnie oddalony, k. 61, 95). Tymczasem, jak już wskazano, przeprowadzenie postępowania w warunkach, jakie oznaczono w zdaniu poprzednim, nie skutkowało nieważnością z art. 379 pkt 4 k.p.c. (patrz: postanowienie SN z 4 grudnia 2015 r. II CSK 249/15).

Powyższego skutku procesowego nie można było również wiązać z zarzutem, który dotyczył zaniechania ustanowienia powodom pełnomocnika z urzędu. Ich wniosek oparty o art. 117 k.p.c. został prawomocnie oddalony postanowieniem Sądu Okręgowego (k. 229). Orzeczenie to, wbrew stanowisku jakie zajęto w apelacji, zostało poddane badaniu instancyjnemu w oparciu o zażalenie z 2 maja 2016 r. (k. 241 – 244; postanowienie Sądu Apelacyjnego, k 267). Brak było przyczyn, aby powtórnie badać prawidłowość powyższych judykatów w toku niniejszego postępowania (art. 380 k.p.c. a contrario).

Sąd dokonał w nim oceny pozostałych zarzutów apelacji głównie w oparciu o ustalenia, jakie poczyniono w pierwszej instancji. Te, poza oceną, że egzekucję w sprawach o sygn. akt II KM 392/00 i II KM 409/00 wszczęto na wniosek Banku Spółdzielczego w M. zamiast w M. (niesporne), były zgodne z bezspornymi twierdzeniami obu stron (w tym ze zgłoszonymi w piśmie pozwanego Skarbu Państwa z 4 kwietnia 2016 r. k. 196 – 209) i zasługiwały na aprobatę.

Posłużyły one do rozpoznania zarzutu materialnego, w którym powodowie powołali się na nieprawidłowe oddalenie ich powództwa. Sąd Apelacyjny dostrzegł, że podjęli oni próbę rozszerzenia tego ostatniego, skoro w toku postępowania wnieśli między innymi o stwierdzenie nieważności: umów o kredyt i bankowych tytułów egzekucyjnych (pismo z 2 maja 2016 r. k. 243 – 244). Zmiana przedmiotowa ich żądania okazała się jednak niedopuszczalna, bowiem pismo procesowe, które jej dotyczyło, złożono już po zamknięciu rozprawy (patrz: uzasadnienie wyroku SN z 11 marca 2013 r. II PK 212/12; protokół z 26 kwietnia 2016 r. k. 231), a Sąd Okręgowy nie miał kompetencji, żeby otworzyć to posiedzenie na nowo (nie ujawniły się nowe fakty i dowody - art. 316 § 2 k.p.c. a contrario; patrz: wyrok SN z 18 stycznia 2012 r. II UK 117/11). Tym samym rozpoznaniu podlegało jedynie roszczenie, jakie wyartykułowano w pozwie z 14 października 2014 r. (przytoczono je w uzasadnianiu skarżonego wyroku).

Dotyczyło ono stwierdzenia nieważności, zatem opierało się o art. 189 k.p.c. Pozwany (Skarb Państwa) słusznie podniósł, że wymieniony przepis obejmował jedynie te stosunki prawne, które miały swoje źródło w prawie materialnym, a nie proceduralnym. Dyspozycja tej normy w ogóle nie dopuszczała zatem, aby można było ustalić nieskuteczność zachowań organów egzekucyjnych, na które powołano się w żądaniu powództwa, a zatem: decyzji procesowych sądu oraz czynności komornika. Ich uchylenie lub zmiana byłaby możliwa wyłącznie w oparciu o środki przewidziane w innych częściach k.p.c. (skarga na czynność komornika, zwyczajne i nadzwyczajne środki zaskarżenia). Z analogicznych przyczyn roszczenie z art. 189 k.p.c. nie mogło być wymierzone w operaty szacunkowe biegłych rewidentów. Dokument ten może stracić moc opinii jedynie w oparciu o art. 157 ust. 1 i ust. 1a w zw. z art. 149 ustawy z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami (tj. z 14 grudnia 2016 r. Dz.U. z 2016 r. poz. 2147).

Powództwo nie zasługiwało na uwzględnienie również z przyczyn, które wymienił Sąd Okręgowy. Słusznie ocenił, że jedną z przesłanek dochodzonego roszczenia było istnienie interesu prawnego. Występuje on, gdy ewentualny wyrok uwzględniający powództwo: zapewni uprawnionemu ochronę lub definitywnie zakończy spór co do jego prawa, ewentualnie zapobiegnie niebezpieczeństwu zaistnienia takiej okoliczności (patrz: wyrok SN z 28 stycznia 2016 r. III CSK 82/15). Powodowie nawiązali do powyższej reguły i podnieśli, że ich interes zrealizuje się, gdy pozbawią

wierzyciela (Bank Spółdzielczy w M.) możliwości tego, aby zarówno obecnie jak i w przyszłości wykonywał przeciwko nim swoje uprawnienia (pozew, k. 7). Mimo obowiązku jaki na nich spoczywał (art. 6 k.c.), nie złożyli jednak materiału procesowego, który potwierdziłby, że osiągną powyższy skutek po tym, gdy hipotetycznie stwierdzona zostanie nieważność: operatów szacunkowych, a nadto czynności prawnych, jakie sąd i komornik podjęli pod sygnaturą akt II Km 392/00 i II Km 409/00. Nie powołali się w szczególności na fakty, które świadczyłyby o tym, że w takiej sytuacji (unieważnienie czynności podjętych przez organy egzekucyjne), powyższy Bank nie miałby uprawnienia, żeby powtórnie dochodzić swego roszczenia, a tym samym żądać ponownego wszczęcia egzekucji.

Sąd Apelacyjny zważył, że interes prawny, który oznaczono w art. 189 k.p.c. występuje także, gdy strona nie może uzyskać pełnej ochrony w innym trybie niż roszczenie o ustalenie (patrz: wyrok SN z 17 lutego 2016 r. III CSK 148/15). Tymczasem powodowie nie wykazali, że nie mogli dochodzić swoich praw również w oparciu o powództwa przeciwegzekucyjne, które dotyczyłyby np. spraw oznaczonych w pozwie (sygn. akt II Km 392/00 i II Km 409/00; art. 840 § 1 k.p.c.). Skuteczne skorzystanie z tych środków ochroniłoby ich interesy w większym stopniu niż w niniejszym postępowaniu, gdyż doprowadziłoby do stanu, w którym wierzyciel nie miałby już podstaw, aby również w przyszłości dochodzić przeciwko nim swych roszczeń na podstawie dotychczasowych tytułów wykonawczych.

Skoro zatem nie udowodnili koniecznej przesłanki swego żądania, to, wbrew temu co wskazali w apelacji, Sąd Okręgowy słusznie zadecydował o zaniechaniu przeprowadzenia dowodów, które powołali w piśmie z 26 kwietnia 2016 r. (art. 227 k.p.c.). Nie miały one znaczenia w sprawie, bowiem, jak wynikało z twierdzeń samych powodów, zostały zgłoszone na poparcie jedynie tych okoliczności, które mogłyby być istotne w przyznaniu nieważności spornych stosunków prawnych, a nie interesu prawnego (teza dowodowa: podjęcie czynności przez komornika na skutek przestępstwa, nieważność tych czynności; protokół rozprawy k. 230 v). Nadto mimo, że zostali pouczeni o treści art. 162 k.p.c. (pouczenie k. 175 – 177, dowód doręczenia k. 181, 183) nie złożyli zastrzeżenia do protokołu na postanowienie, w którym Sąd Okręgowy pominął lub odmówił przeprowadzenia powyższych dowodów (protokół rozprawy k. 230 – 231). Skoro nie uprawdopodobnili, że zaniechali tej czynności bez swojej winy, to nie mogli powoływać się w apelacji na uchybienia związane z przytoczonym judykatem.

Wszystkie powyższe okoliczności zadecydowały o tym, że również Sąd Apelacyjny nie uwzględnił ich wniosków dowodowych, bowiem były one tożsame z tymi, które pominięto w pierwszej instancji.

Z tych przyczyn orzeczono jak w pkt I sentencji na podstawie art. 385 k.p.c.

O zwrocie części kosztów postępowania odwoławczego Sąd Apelacyjny orzekł w oparciu o zasadę odpowiedzialności za wynik procesu (art. 98 § 1 i § 3 k.p.c. w zw. z art. 99 k.p.c.). Ponosili ją powodowie, którzy przegrali sprawę apelacyjną w całości. Z tych przyczyn zasądzono od nich 2.500 zł solidarnie na rzecz każdego z pozwanych (§ 3 ust. 1 pkt 7 w zw. z § 10 ust. 1 pkt 2 Rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 22 października 2015 r. w sprawie opłat za czynności adwokackie Dz.U. z 2015 r. poz. 1800). Sąd odstąpił od obciążania ich kosztami procesu w pozostałym zakresie. Jak wynikało z treści pozwu i apelacji, działali w subiektywnym przekonaniu co do słuszności swojego żądania, a nadto znajdowali się w złej sytuacji ekonomicznej (oświadczenie majątkowe k. 19 – 22, zaświadczenia majątkowe i deklaracje podatkowe k. 30 - 39). Tym samym spełnili procesowe i pozaprocessowe przesłanki zastosowania art. 102 k.p.c.

Z uwagi na powyższe orzeczono jak w pkt II i III sentencji na podstawie art. 108 § 1 k.p.c.

(...)